

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС
ТА КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.1

В. О. БЕНЬКІВСЬКИЙ

**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕКАУЗАЛЬНИХ
ЗВ'ЯЗКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ**

Досліджується проблематика некаузальних (непричинних) зв'язків у кримінальному праві. Розглядаються, в аспекті їх юридичного (кримінально-правового) значення, такі зв'язки як функціональний, хронологічні зв'язки, зв'язки станів, зв'язки обумовлення та ін. Зазначається зокрема, що некаузальні прояви (некаузальні зв'язки) мають правову, нормативну та кримінально-правову інтерпретацію.

Робиться висновок, що некаузальні прояви (зв'язки) перш ніж набути юридичне значення повинно отримати адекватну юридичну форму.

Ключові слова: *некаузальність, зв'язок, кримінальне право, функціональність, обумовлення, адекватна юридична форма.*

Беньковський В.А. Общая характеристика некаузальных связей в уголовном праве

Исследуется проблематика некаузальных (непричинных) связей в уголовном праве. Рассматривается юридическое (уголовно-правовое) значение философских связей, которые носят непричинный характер:

функціональна зв'язь, зв'язь обусловлювання, зв'язь состоянь, хроносвязь и др. Рассматриваются предпосылки юридизации (уголовно-правовой адаптации) философских, некаузальных связей.

Делается вывод о том, что в частности функциональная зв'язь имеет свои проявления в пределах институтов соучастия, отдельных форм множественности, институтов, связанных с назначением наказания. Хроносвязи, связи состоянь прослеживаются, когда уголовно-правовые институты рассматриваются в исторической ретроспективе. Связи обусловлювання могут рассматриваться в пределах отдельных юридических составов преступлений.

Ключевые слова: некаузальность, зв'язь, уголовное право, функциональность, обусловлювание, хроносвязь, адекватная юридическая форма.

Benkivsky Volodybyr. General characteristic of non-causal connections in criminal law

The paper examines the problem of non-causal relationships in criminal law. The importance of philosophical relationships, that are non-causal ones, is examined. Among them are functional connections, conditioning and others.

The author covers backgrounds of juridization (criminal law adaptation), philosophical, non-causal relationships.

The conclusion is that functional connection, for example, presents in such criminal law institutes as participation, some forms of multiple of crimes and concerning the imposition of punishment. Historical retrospective influences on the different types of connections that are mentioned. Conditioning is taking place in some type of corpus delicti.

Keywords: non-causal relationships, connection, criminal law, functionality, to make conditions, adequate legal form.

Проблематика некаузальності (некаузальних зв'язків, проявів) у кримінальному праві є досить нерозробленою. Це зумовлюється юридичною неадаптованістю (на противагу причинно-наслідковому зв'язку) й навіть, так би мовити, юридичною неоформленістю не-

каузальних зв'язків у нормативному комплексі кримінально-правової науки.

Серед оптимальних (з точки зору нормативного застосування та значення) некаузальних зв'язків можна виділити: функціональний зв'язок, зв'язок станів, зв'язки обумовлення, хронологічні зв'язки.

Даний перелік не є вичерпним, хоча б виходячи, з існуючої кореляції явищ, різного ступеня щільності (від 0 до 1)¹.

Особливістю некаузальних зв'язків у порівнянні з причинно-наслідковим є відсутність (у межах даних зв'язків) породжуючого або спричинюючого ефекту від дії каузального фактору та відносна пасивність (залежність) наслідку (результату); у межах некаузальності існує лише залежність одних явищ від інших, при цьому дана залежність може бути прямою і оберненою, залежати від чинника часу та ін.

Важливо зрозуміти у межах яких кримінально-правових норм, інститутів, некаузальність може набувати або фактично набула юридичного значення, хоча даний факт може не знайти свого відображення у правовій оцінці злочинних діянь.

Існування функціональності (функціонального зв'язку) у кримінальному праві ґрунтується на понятті «функція», яке виражає названу залежність.

Відповідно до наукових узагальнень, функція розглядається як:

- 1) залежність будь-якого явища, змінної від будь-якої визначеної (постійної) величини;
- 2) роль, призначення чогось;
- 3) обов'язок, круг діяльності².

Очевидно, що найбільш оптимальними, з точки зору правового (кримінально-правового) застосування є перший і третій підходи розуміння функції (функціональної залежності), оскільки роль, яка розуміється як призначення, має не кримінально-правовий але загальносоціальний зміст.

У межах розуміння функціональної залежності як залежності змінної від визначеної (постійної) величини існує можливість її застосування у певних кримінально-правових інститутах. Зокрема,

у межах інституту співучасті кількісно-якісну функціональну залежність (функціональний зв'язок) можна розглядати при інтелектуальному пособництві: типові, такі, що задають певний алгоритм злочинної поведінки, настанови злочинного авторитету, своєрідна «область визначень» для конкретної й змінної поведінки співучасників. При цьому, поведінка співучасників змінюється але лише у межах згаданих настанов, вказівок.

Якщо ж, мова йде про підбурювання до вчинення конкретного злочину, то очевидно, що оцінювати зв'язок, що виникає в його результаті як функціональний не можна, оскільки підбурювання як правило є невизначеним за способом, інтенсивністю.

На особливу увагу, у контексті питання функціонального зв'язку в кримінальному праві, заслуговує правова (кримінально-правова) оцінка характеру і змісту зв'язків, що виникають між співучасниками.

Зокрема, злочинна поведінка організатора, на мій погляд, неоднозначно й не завжди функціонально пов'язана з поведінкою інших співучасників. Якщо організатором задаються точні параметри поведінки інших співучасників (відбувається параметризація злочину), то можна констатувати ознаки функціональності при вчиненні злочину у співучасті. Якщо ж, поведінка організатора злочину акцентована не на плануванні, а на керуванні процесом здійснення злочину у співучасті, то функціональність відсутня.

Отже, виходячи з характеристики функціонального зв'язку як точної кількісної та якісної залежності, даний зв'язок має кримінально-правове значення коли відбувається параметризація злочинної поведінки, здійснюється своєрідне формування області визначення поведінки у межах якої діє злочинець.

Перспективним також є уявлення про функціональний зв'язок як про такий, що виникає у результаті злочинного невиконання (або неналежного виконання) спеціальним суб'єктом певного обов'язку, послідовності дій, що вимагаються законом.

Юридичні терміни або дієприслівні звороти, які мають юридичне значення, «невиконання», «ухилення», «неналежне вико-

нання» та ін., підкреслюють й позначають правовий (кримінально-правовий) характер некаузального (функціонального) зв'язку у межах конкретного злочину.

Але, необхідно зазначити, що такий зв'язок можна розглядати зокрема, при замаху на скоєння злочинів передбачених ст.ст. 367, 212, 140 та ін.³, та лише у тому випадку, якщо не акцентується увага на злочинному результаті, спричиненій істотній шкоді. У цьому випадку (якщо розглядається закінчений злочин), очевидно розглядається причинно-наслідковий зв'язок. На стадії замаху, здійснення конкретних злочинів, передбачених згаданими статтями КК України характеризується функціональністю (функціональним відношенням, зв'язком): суб'єкт злочину утворює своїми діями (бездіяльністю) зв'язок, що порушує його зобов'язуючу компетенцію, порушуючи коло такої, що вимагається законом діяльності.

Отже, функціональний зв'язок в аспекті його кримінально-правового значення, реалізується тоді, коли існують точні кількісно-якісні параметри чинників конкретного злочинного діяння або коли відбувається порушення обов'язкової діяльності суб'єкта через невиконання соціальної функції.

На особливу увагу, у межах кримінально-правової інтерпретації, заслуговують також, зв'язки обумовлення. У філософській літературі підкреслюється, що на відміну від причини, що безпосередньо породжує те чи інше явище або процес, умова утворює те середовище, обстановку у якій останні виникають, існують і здійснюють розвиток⁴.

Водночас зазначається, що здійснюючи вплив на явища і процеси, умова відчуває їх обернений вплив.

Очевидно, що у кримінальному праві юридично значущий зв'язок обумовлення виникає між юридично закріпленою умовою та діянням.

Юридично значущий зв'язок обумовлення у кримінальному праві можна розглядати:

1) через інститути Загальної частини КК України, де певна юридична умова має загальний або універсальний характер;

2) у межах конкретних злочинних діянь передбачених статтями Особливої частини КК України.

Зокрема, ст. 18 КК України визначає загальну умову для вчинення злочину певного виду: досягнення фізичною, осудною особою певного віку. В результаті законодавчого передбачення даної умови виникає зв'язок обумовлення «комплексна умова – діяння (множина діянь)».

Даний зв'язок є очевидним і таким, без якого злочин (злочини) відсутній (відсутні). Тобто, у наведеному прикладі, зв'язок обумовлення виглядає необхідною і достатньою умовою злочину й в кінцевому результаті, кримінальної відповідальності суб'єкта злочину.

При аналізі юридичних складів окремих злочинів також фіксується зв'язок обумовлення але дещо відмінного від попереднього виду: «умова, що пов'язана з характером злочину – діяння (дія або злочинна бездіяльність)».

Наприклад: вчинення вбивства з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення (п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України) очевидно визначає зв'язок обумовлення між даним діянням й іншим злочинном, вчинення якого полегшується.

Зв'язок обумовлення, також можна ототожнювати у випадку (прояві) умисного вбивства передбаченого п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України, тобто при вбивстві на замовлення.

Очевидно, у цьому випадку, існує зв'язок виду «замовлення – дія – результат (замах на результат)».

Окрім, функціонального й зв'язку обумовлення у КК України можна розглянути хронологічні або часові зв'язки, які мають юридичне значення.

У контексті сформульованого наукового питання, можна розглянути:

1) часові зв'язки у межах яких поєднуються матеріальні або фізичні характеристики (дії, інші прояви злочинної поведінки) з особливим значенням часу;

2) «чисті» часові зв'язки.

Перший варіант, зокрема проявляється у понятті «час вчинення злочину», яке є необхідним для правової оцінки злочину.

Правова оцінка злочину неможлива без його міри або умови «час вчинення злочину», або без зв'язку між часом злочину й злочином.

У якості часових (хронологічних) зв'язків можна розглядати не тільки зв'язки, обов'язковою юридичною складовою яких є час, але й «чисту» часову послідовність, що має кримінально-правовий характер.

Так, очевидно, що обов'язковою є певна часова послідовність юридичних дій при звільненні особи від кримінальної відповідальності. При звільненні особи від кримінальної відповідальності на підставі положень статті 46 КК України (один з небагатьох проявів медіації у кримінальному законодавстві України) існує певна часова послідовність етапів реалізації медіації: підстава застосовується тільки після примирення винного з потерпілим.

У ст. 49 КК України для звільнення від кримінальної відповідальності використовується інститут давності. Давність у межах названої статті виражена зв'язком (інтервалом часу) між днем вчинення суб'єктом злочину та днем (юридично, «до дня») набрання обвинувальним вироком законної сили.

Очевидно тут наявний «чистий» часовий зв'язок, в результаті якого відбувається обов'язкове або дискреційне звільнення від кримінальної відповідальності.

Зв'язки станів виникають, коли відбувається порівняння зміни параметрів явища у залежності від зміни соціальних умов, тенденцій, правової політики, тощо.

На особливу увагу, у контексті сучасного кримінального права України, заслуговують зміни юридичних характеристик подібних злочинів, інститутів передбачених різними КК України у різні роки.

Так, очевидною є зміна санкції кваліфікованого вбивства при порівнянні ст. 93 КК України 1960 року та ч. 2 ст. 115 КК України: зміна виняткової міри покарання на строкове (з іншою мінімальною межею) або довічне позбавлення волі.

При порівнянні інститутів співучасті, необхідно звернути увагу (при тлумаченні чч. 3, 4 ст. 28 КК України 2001 року) на те, що у чинному кодексі у порівнянні з КК 1960 року для характеристики організованої злочинної групи, організації дається кількісна характеристика співучасників. Існують і інші приклади зв'язку станів у кримінальному праві України, що відображають, як правило зміну соціальних умов, кримінально-правової політики держави.

Характеристика некаузальних зв'язків у кримінальному праві пов'язана з наданням правовим проявам даних зв'язків адекватної юридичної (нормативної) форми. В ідеалі, необхідно передбачити некаузальність в окремих положеннях Загальної частини КК України але це предмет окремого наукового дослідження, що передбачає зокрема, методу лінгвістичної інтуїції⁵.

У чинному КК України, на мій погляд реалізовані кілька варіантів:

1) зв'язок принципів положень Загальної частини КК України з масою проявів у межах Особливої частини (характеристики суб'єкта злочину та умова злочинів конкретних видів);

2) некаузальні зв'язки у межах окремих статей Особливої частини: зазначені вище прояви умисного вбивства, як вважають окремі науковці, некаузальний зв'язок погрози насильства з вимогою у межах статті КК України, «Вимагання», тощо.

Некаузальність – новітній й важливий аспект дослідження сучасного кримінального права України.

1. Кузнецова Н.Ф. Проблемы криминологической детерминации. Москва: 1984. С. 15. 2. *Юридический словарь* / под ред. А.Н. Адрильяна. Москва: Ин-т новой э-ки, 2007. С. 1115. 3. *Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов., станом на 1 вересня 2016 р.* Київ: Паливода А.В., 2016. 212 с. 4. *Філософський словарь* / под ред. И.Т. Фролова. Москва: Политиздат, 1981. С. 381. 5. *Музыка А.А., Багиров С.Р.* Причинная связь: уголовно-правовой очерк. Хмельницкий: Изд-во Хмельницкого университета управления и права, 2009. С. 45.

Benkivsky Volodymyr. General characteristic of non-causal connections in criminal law

The paper addresses the problem of non-causal relationships in criminal law. The importance of philosophical relationships, that are non-causal ones examined. Among them are functional connections, conditioning, state connections, time connections and others.

The existence functionality in the criminal law established by «function».

The proceed from characteristic of functional connection as exact subordination of relationship having criminal law importance. By limits of criminal law interpretation of examination conditioning.

In criminal law the juridical connection of conditioning, arise condition and act. The conditioning examination in limits of concrete crimes.

As well in criminal law examined of time connections, which possessing juridical importance.

The connection consists of: target of connection, means of connection, result of connection, process of connection.

Target of connection and means – basis elements of connection.

Usually is not target forms of action is not appearance connection.

Underscored whatever in the limits philosophical theories examined on aspect of legal understanding of connection.

The examined philosophical indications of non-causal connection (non-genetics disposition, non-vector's attribute); in limits formal of logical is analogical relation of implication.

Considered is the correlation between crime and non-causal connections. In order to do this, connection is determined consecutively as a special kind of object-related connection, which is characterized by socially negative characteristics and their reflection in criminal law.

We also consider the very notion of what is a «crime» through the totality of its main features, as well as through its typical characteristics such as the significant damage done.

In the law (criminal law) to examined means of juridical correction non-causal connection. Means of juridical: characteristics of law (criminal law), means of legislation.

In particularity examined of notion «temporal connection».

For criminal responsibility as well characterizing time connection.

The author covers backgrounds of juridization (criminal law adaptation), philosophical, non-causal connections.

As well examined connections of the state.

Systematical connection bases and reason variables in peace and society.

Social norm – bases legal understanding of connection.

The explained methodical law's correction of connection in the law or criminal law. Connection in the criminal law juridical of corrected in limits of connection.

Connection of the state arise where alter of parametrizes phenomenon.

The conclusions is that functional connection, for example, present in such criminal law institutes as participation, some forms of multiple of crimes and concerning the imposition of punishment.

Historical retrospective influences on the different types of connections that are mentioned.

Conditioning is taking place in some type of corpus delicti.

Keywords: non-causal relationships, connection, criminal law, functionality, to make conditions, adequate legal form.